

УДК 336.71:(330.131.7:330.322)

*О. І. Дмитренко, аспірант Університету банківської справи
Національного банку України, м. Київ*

ТЕОРЕТИКО-СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ “УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ РИЗИКОМ БАНКУ”

У статті проведено аналіз існуючих визначень поняття “управління ризиком” та “управління інвестиційним ризиком банку”. Узагальнено основні підходи щодо розкриття сутності та змістовності управління інвестиційним ризиком банку. Визначено недоліки, що притаманні сучасним визначенням поняття “управління інвестиційним ризиком банку”. Надано авторське уточнення поняття “управління інвестиційним ризиком банку”.

Ключові слова: банк, мета, процес, управління, інвестиційна діяльність, інвестиційний ризик.

Постановка проблеми. Ефективне та прийнятне функціонування банку значною мірою визначається задіяною системою різних управлінських важелів, множинність яких розглядається з погляду окремих напрямків діяльності банку, які загалом утворюють цілісну сукупність різних компонентів банківського менеджменту. Особливе значення в такій сукупності компонентів банківського менеджменту відводиться ризик-менеджменту, де знов-таки ключовим є його розгляд з погляду окремих напрямків діяльності банку. При цьому чим більшим ступенем невизначеності характеризується певний напрямок діяльності банку, тим відповідальнішим повинне бути управління ризиками такого напрямку діяльності банку. Саме цим і визначається значущість обраного напрямку дослідження, бо великий рівень невизначеності інвестиційної діяльності банку обумовлено значною кількістю факторів впливу на її майбутній підсумок, мінливістю таких факторів у часі, відсутністю беззбиткової зворотності процесу інвестування в цілому.

Водночас обрання тих або інших управлінських важелів та їх практичне застосування знаходяться у площині теоретичного обґрунтування поставленого питання, що в підсумку й обумовило визначення теми в межах пропонованого напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага науковців на сучасному етапі приділяється безпосередньому розгляду теоретичних засад визначення відповідного ризику та обґрунтуванню вибору важелів з управління інвестиційною діяльністю банку в цілому, інструментів впливу щодо попередження або мінімізації дії інвестиційного ризику зокрема. Прикладами таких досліджень є роботи А. А. Пересади

та Т. В. Майорової [13], О. Є. Кузьміна та В. М. Глібчука [9], І. М. Кривцун та О. І. Кутник [7; 8], Л. Г. Кльоба [5; 6], інших науковців. Однак, незважаючи на значну кількість існуючих робіт за обраним напрямком дослідження, варто зауважити, що саме наявність окремих думок щодо сутнісного розуміння управління інвестиційним ризиком банку й змушує продовжити таке дослідження. Це ґрунтується на тому, що існують окремі розбіжності в тлумаченнях поняття “управління інвестиційним ризиком банку”. При цьому такі розбіжності насамперед виявляються з погляду врахування прикладного значення даного поняття для інвестиційної діяльності банку в цілому, але не знаходять свого відображення у підсумковому визначенні управління інвестиційним ризиком банку, що є важливим з теоретичної точки зору.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування специфічних рис сутності та змісту поняття “управління інвестиційним ризиком банку”, що передбачає вирішення таких завдань, як проведення узагальнюючого аналізу щодо існуючих визначень даного поняття, виокремлення дискусійних моментів в існуючих його визначеннях та, відповідно, надання авторського уточнення.

Виклад основного матеріалу. Як правило, більшість дослідників при наданні визначення поняття “управління інвестиційним ризиком банку” враховують сутність і зміст дефініції “управління ризиком” відповідно до предметної галузі застосування такого управління. Однак вже при розгляді визначень дефініції “управління ризиком” можна зіткнутися з різними її трактуваннями.

Так, О. В. Воронцовський відмічає, що управління ризиками являє собою особливий вид діяльності менеджера, направлений, з одного боку, на пом’якшення впливу небажаних або несприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів ризику на результати бізнесу, а з другого – на використання сприятливого впливу цих факторів, які забезпечують додаткові корисні результати або інші переваги порівняно з конкурентами [3, с. 63]. Безумовно, в наведеному визначенні досить широко, а з іншого боку змістовно наголошується на цілях управління ризиком, що загалом і визначає сутнісне розуміння даного процесу. Водночас такий розгляд дефініції “управління ризиком” підкреслює й загальну концепцію визначення категорії “ризик”, яка визначає не лише імовірні втрати, а й можливість отримання додаткового обсягу прибутку [12, с. 34]. Тож у даному аспекті дещо спірним, на нашу думку, є трактування управління ризиком, яке подано, наприклад, у дослідженні за загальною редакцією В. Г. Федоренко, де стверджується, що управління ризиком – багатокроковий процес, який має на меті зменшити або компенсувати збиток для об’єкта при виникненні несприятливих обставин [15, с. 341].

Хоча поруч з цим у дослідженні за загальною редакцією В. Г. Федоренко справедливо підкреслюється, що управління ризиками – це багатокроковий процес, а відтак можна говорити й про складність управління ризиками, що визначається необхідністю поєднання окремих кроків такого процесу в єдине ціле. Та, на жаль, у поданих вище визначеннях поняття “управління ризиками” змістовність такого об’єднання відміченого процесу не розглядається. Поряд з цим недоречним у визначенні О. В. Воронцовського є згадування управління ризиками як особливого виду діяльності менеджера, що, на нашу думку, дещо звужує розуміння відповідного суб’єкта управління з погляду загального категорійного апарату самої теорії управління.

Зокрема як один із варіантів об’єднання окремих кроків загального процесу управління ризиками в єдине ціле можна розглядати визначення дефініції “управління ризиками”, яке міститься в роботі Р. М. Качалова, де управління ризиком трактується як процес підготовки і реалізацій заходів, мета яких – зниження небезпеки прийняття помилкового рішення і зцілення меншення можливих негативних наслідків небажаного розвитку подій у ході реалізації прийнятих рішень [4]. Тобто Р. М. Качалов доводить, що процес управління ризиками відбувається завдяки підготовці та реалізації заходів, які, у свою чергу, виступають об’єднуючими важелями багатокроковості такого процесу. Однак поряд з цим Р. М. Качалов не враховує загальну концепцію визначення категорії “ризик” та не конкретизує сутнісне розуміння заходів щодо реалізації управління ризиками та послідовність окремих заходів, що загалом і розкриває змістовність процесу управління ризиками.

У відміченому вище аспекті, а саме з погляду розкриття змістовності процесу управління, більш доречним є визначення управління ризиками, яке міститься у методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. Згідно з даними рекомендаціями управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв’язки між різними категоріями (видами) ризиків [11]. Тобто в даному визначенні чітко та досить послідовно розкривається змістовність окремих етапів в управлінні ризиками. Однак певним недоліком даного трактування управління ризиками є відсутність врахування категорійного осмислення самого процесу управління, який зазвичай визначається системою принципів, методів і форм розробки, організації та реалізації управлінських рішень [1]. Важливість такого врахування зазначається і в дослідженнях інших науковців. Так, зокрема Л. Кльоба доводить, що ризик-менеджмент інвестиційної

банківської діяльності спирається на концепції, закони, принципи і методи, що лежать в її основі [6].

Аналогічні ж недоліки зустрічаються й відносно визначення поняття “управління інвестиційним ризиком банку”.

Так, наприклад, О. Є. Кузьмін та В. М. Глібчук під управлінням інвестиційним ризиком розуміють процес ідентифікації всіх можливих факторів і видів ризику, які впливатимуть на окремий різновид інвестиційної діяльності, їх оцінку, розробку заходів щодо зниження ризику залежно від величини можливих втрат і постійний моніторинг ризику [9]. Тож можна припустити, що подане визначення цілком наслідує попереднє, яке міститься в методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. До того ж О. Є. Кузьмін та В. М. Глібчук також не приділяють увагу заходам управління інвестиційним ризиком відповідно до категорійного осмислення самого процесу управління. Також не зовсім зрозуміло, чому заходи з управління інвестиційним ризиком у відповідному визначенні О. С. Кузьміна та В. М. Глібчука повинні торкатися лише зниження ризику, а наприклад, не його попередження, що також є важливим. У поданому визначенні відсутня й мета управління інвестиційним ризиком, яка згідно з семантичною та морфологічною будовою такої дефініції повинна відображати ефективність здійснення інвестиційної діяльності. Проте раціональним у визначенні управління інвестиційним ризиком банку, відповідно до дослідження О. Є. Кузьміна та В. М. Глібчука, є підкреслення багатозначності відміченого ризику, який загалом може бути розщепленим згідно з окремими напрямками інвестиційної діяльності банку, де варто виділити: фінансові вкладення в розвиток власного бізнесу; фінансові вкладення в розвиток інших суб'єктів господарювання; формування інвестиційного портфеля банку; участь у формуванні або кредитування інноваційно-інвестиційних проектів [14]. Тобто поряд з управлінням інвестиційним ризиком банку також може виявитися доречним розгляд управління валютним, кредитним, процентним ризиками тощо.

Наприклад, Р. В. Лавров чітко вказує, що мета управління банківськими ризиками, в тому числі й управління інвестиційними ризиками, полягає в обмеженні або мінімізації їх впливу на діяльність керованого об'єкта [10], тобто окремі різновиди інвестиційної діяльності банку. Водночас з цим Р. В. Лавров розкриває сутність і зміст управління інвестиційним ризиком банку через розгляд основних функцій такого управління. Звісно, що саме функції відповідного управління розкривають його сутність і зміст. Проте розгляд функцій управління інвестиційними ризиками банку в дослідженні Р. В. Лаврова зводиться

до простого переліку згідно з основними етапами процесу управління ризиками, як це визначено в методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. Втім, поряд з цим Р. В. Лавров вводить часову структуру визначення окремих функцій управління інвестиційним ризиком банку, що дозволяє більш детально конкретизувати зміст управління інвестиційним ризиком та є досить корисним з погляду розробки практичних заходів щодо його вдосконалення. Зокрема Р. В. Лавров виділяє аналітичний, оперативний та прогнозний рівні дії окремих функцій управління інвестиційним ризиком банку [10]. Але ж саме ці рівні й свідчать про те, що управління інвестиційним ризиком банку визначається системою принципів, методів і форм розробки, організації та реалізації управлінських рішень. Тож, не наводячи загального визначення поняття “інвестиційний ризик банку”, Р. В. Лавров все ж таки відображає й основні його елементи, а саме: принципи, функції та методи управління ризиком.

Проте визначення сутності та змісту управління інвестиційним ризиком банку в дослідженні Г. І. Башнянина зводиться до простого переліку послідовних етапів процесу управління відповідним ризиком [2].

Отже, серед основних підходів з визначення сутності та змісту поняття “управління інвестиційним ризиком банку” можна виділити:

- врахування категорійного апарату теорії управління та загальної концепції визначення категорії “ризик”;
- підкреслення багатокроковості процесу управління;
- першочергове розкриття насамперед змістовності окремих етапів в управлінні ризиками;
- врахування різних видів інвестиційного ризику;
- превалююче розкриття однієї з позицій загальної концепції визначення категорії “ризик”.

Водночас серед основних дискусійних положень визначення поняття “управління інвестиційним ризиком банку” слід виділити:

- недостатнє врахування категорійного апарату теорії управління;
- неповне розкриття загальної концепції визначення категорії “ризик”; простий перелік основних етапів загального процесу управління інвестиційним ризиком банку;
- невичерпне визначення мети відповідного управління.

З метою мінімізації спірних моментів у визначенні поняття “управління інвестиційним ризиком банку” пропонується надати його уточнення в такій авторській редакції:

- управління інвестиційним ризиком банку – це складний багатокроковий процес, який визначається системою принципів, методів і форм розробки;

- організації і реалізації управлінських рішень; має визначену послідовність етапів, які розкривають основні функції зазначеного управління, що загалом спрямовано на попередження і мінімізацію окремих видів ризиків, що виникають під час здійснення інвестиційної діяльності банку; ставить за мету не лише зменшення дії впливів таких ризиків, але й досягнення загального позитивного ефекту від проведення відповідної діяльності банку.

Висновки. У роботі проведено аналіз теоретичних визначень поняття “управління інвестиційним ризиком банку”, в результаті якого узагальнено основні підходи з визначення його сутності та змісту. Разом з цим у результаті проведеного аналізу визначено змістовність послідовних етапів процесу управління інвестиційними ризиками банку та відмічена їх взаємозалежність з функціями відповідного управління. Надано авторське уточнення поняття “управління інвестиційним ризиком банку” через врахування різних видів прояву інвестиційного ризику банку, що, у свою чергу потребує розгляду підходів як до врахування впливу окремого різновиду інвестиційного ризику, так і їх сукупності на ведення банківської діяльності.

Отримано 19.12.2012

Список літератури

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 520 с.
2. Башнянин Г. І. Система управління інвестиційними ризиками банку / Г. І. Башнянин, М. Б. Паласевич, Е. О. Сіра // Науковий вісник НЛТУ. – 2011. – Випуск 21.14. – С. 332–336.
3. Воронцовский А. В. Управление рисками / А. В. Воронцовский. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та : ОЦЭиМ, 2004. – 457 с.
4. Качалов Р. М. Управление хозяйственными рисками / Р. М. Качалов. – М. : Наука, 2002. – 192 с.
5. Кльоба Л. Г. Система управління банківською інвестиційною діяльністю / Л. Г. Кльоба // Науковий вісник НЛТУ. – 2007. – Вип. 17.7. – С. 190–197.
6. Кльоба Л. Ризик-менеджмент банківської інвестиційної діяльності / Л. Кльоба // Вісник НБУ. – 2010. – № 1. – С. 44–47.
7. Кривцун І. М. Інвестиційна діяльність комерційних банків / І. М. Кривцун // Економічний простір. – 2011. – № 45. – С. 171–176.
8. Кривцун І. М. Управління ризиками комерційного банку / І. М. Кривцун, О. І. Кутник // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 104–108.
9. Кузьмін О. Є. Удосконалення методики управління інвестиційними ризиками [Електронний ресурс] / О. Є. Кузьмін, В. М. Глібчук. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_2/105.pdf.
10. Лавров Р. В. Ризики комерційного банку та ризик-менеджмент в умовах фінансово-економічної нестабільності / Р. В. Лавров // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 2 (10). – С. 196–201.

11. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 02.08.2004 № 361. – Режим доступу : www.bank.gov.ua
12. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт. – М. : Дело. – 2003. – 360 с.
13. Пересада А. А. Управління банківськими інвестиціями / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ. – 2005. – 388 с.
14. Попіна І. С. Типологізація та класифікація банківських інвестицій / І. С. Попіна // Науковий вісник НЛТУ. – 2008. – Вип. 18(5) – С. 182–192.
15. Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні / за заг. ред. В. Г. Федоренка. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2003. – 724 с.

Summary

The paper analyzes the existing definitions of the notions “risk management” and “management of investment risks of banks”. It summarizes the main approaches to defining the nature and the substance of investment risk management in banks. It uncovers some flaws inherent in the existing definition of the notion “management of investment risks of banks”. The author specifies the concept of “management of investment risks of banks”.